

bibliográficas. Por último, me gustaría destacar la cuidada edición realizada desde Pagès editors, con más de ciento ochenta ilustraciones en color, entre las que no sólo hallamos excelentes imágenes de conjunto y detalle de las obras analizadas, también se recogen las fotografías más antiguas, en las que todavía se podían ver los retablos en su iglesia de procedencia, acompañadas de las más cercanas, realizadas durante procesos de restauración. Un lujo en los tiempos que corren.

Eduardo Carrero Santamaría
Universitat Autònoma de Barcelona
 Eduardo.Carrero@uab.cat

SANTIAGO SOBREQUÉS I VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona: Editorial Base, 2011, 356 pp., ISBN: 978-84-15267-34-8.

Originalment publicat el 1957, *Els barons de Catalunya* és una publicació de l'Editorial Base i de l'Editorial Vicens-Vives en l'oportunitat del centenari del naixement de l'autor, Santiago Sobrequés i Vidal. La introducció del llibre (pp. 9-20), preparada pel catedràtic d'Història de Catalunya a la Universitat Autònoma de Barcelona, Jaume Sobrequés i Callicó, explica la història de la creació de l'original per mitjà de la correspondència canviada entre Sobrequés i Vidal i Jaume Vicens Vives. D'aquestes cartes s'ha de subratllar el compromís per part de Sobrequés i Vidal i l'incentiu per part de Vives, l'amistat existent entre els dos i també l'encàrrec de Vives a Sobrequés de la "més solvent història social que s'hagi fet mai sobre l'alta noblesa catalana del període més intensament nacional del passat català" (p. 10).

El contingut del llibre es refereix a breus biografies dels barons de Catalunya les quals coincideixen amb la història dels territoris de Besalú, Cerdanya, Empúries i Rosselló. Per mitjà de la lectura del llibre podem comprendre i reviuire les relacions entre els comtats, les principals accions dels comtes, sobretot pel que fa a l'àmbit polític. A més, l'autor intenta explicar les orígens dels barons, les lluites i les relacions feudals existents entre els nobles i els reis en les conquestes, les extincions de les cases vescomtals (p. 122), les seves diferents funcions en el món feudal, com ara el senescals (p. 79), el majordoms, ambaixadors (pp. 154 i 156), el doble vassallatge en el cas dels comtes de Foix i les seves conseqüències (p. 131), és a dir, qüestions per les quals podem arribar al quotidià i a la vida dels barons. En resum, es pot afirmar que es tracta d'un llibre que recupera la història dels barons al voltant dels principals episodis de la història de Catalunya, com ara

la promulgació dels *Usatges*, l'expansió del territori català, les qüestions sobre el comtat d'Urgell, la conquesta de Mallorca el 1229, la invasió francesa del 1285 i la conquesta de Sicília el 1285.

El llibre està dividit en tres parts. A la primera, anomenada *Els comtes i els vescomtes fins al regnat de Pere el Catòlic*, recalca sobretot la independència “poc menys que absoluta” dels comtes en governar els seus territoris i també la extinció d'algunes cases condicionades per la veu de la sang i per la conjuntura geopolítica (p. 22). La intenció de l'autor en aquest part del llibre és demostrar l'origen i successió dels comtats i vescomtats del territori català. Hem de subratllar la formació de les grans cases vescomtals, també present en aquesta primera part (pp. 54-78), en què es desenvolupa la constitució territorial dels vescomtes, els quals, originalment eren una institució d'origen franca (*missus comitis*) i no estaven adscrits a un territori.

A la segona és representada per la crisi del període entre els anys de 1213-1336, en la opinió de l'autor representada per la mort del rei Pere el Catòlic i la minoritat del rei en Jaume I (p. 88). Per a explicar la seva afirmació, Sobrequés i Vidal divideix aquesta etapa de crisi en tres etapes. La primera, representada pel regnat de Jaume I, seria representada per un moment de conquesta de les terres, honors i rentes, i també per un estat de rebel·lió per part dels barons. La segona, durant els regnats de Jaume II i Alfons el Benigne, les lluites judicials estarien en primer lloc a la vida dels barons en les seves relacions amb el rei. Per fi, la tercera etapa seria representada pel regnat del rei Pere el Cerimoniós, durant el qual els barons van ser anul·lats com a força política contrària a la monarquia (pp. 88-89). D'acord amb les afirmacions de l'autor, va ser el 1280, quan la revolta de Balaguer va tenir lloc, quan van acabar els grans aixecaments dels barons envers els monarques (p. 97).

Per fi, a la tercera part del llibre trobem dues informacions sobre els barons catalans: la seva nova característica i la seva situació de decadència. Una de les característiques d'aquesta decadència es refereix a la qüestió de l'extinció dels comtats, els quals, amb l'excepció del de Prades, van revertir a la Corona (p. 157). A més, ha el sorgiment d'un nou baró català: aquest seria un magnat polític parlamentari. Com a exemple d'aquest personatge Sobrequés i Vidal cita al comte de Prades, el qual va ser “diplomàtic, cortesà, home de món, guerrer, savi, místic i sant, (...) poeta” (p. 170). Ara en aquell moment aquest tipus de personatge es fa present a les Corts, lloc on l'antagonisme entre la monarquia i la noblesa es manifesta (p. 158). Un exemple d'aquesta decadència es pot veure a la història dels Montcada, la qual, d'acord amb l'autor, va tenir lloc a causa de qüestions circumstancials, com ara la mort prematura dels caps del llinatge, el fet de no haver vinculat cap títol comtal i vescomtal i la importància assolida per les seves branques (p. 276).

Pel que fa als barons més destacats pel llibre, hem d'esmentar els èxits dels Cabrera (p. 62), els èxits dels vescomtes de Cardona (pp. 71, 133 i 208-231), els quals, juntament amb els Rocabertí, seran els únics que arribaran a l'època virregnal (p. 160). A més, s'ha de destacar l'atenció que és donada als Cardona en el llibre fins i tot subratllant la seva fortuna, la qual es destaca no només per l'elevació per part de Pere el Cerimoniós del vescomtat en comtat, fet que la posava en una situació de màxima categoria nobiliària de Catalunya al costat de cases com ara Empúries, Prades, Urgell i Pallars (p. 209), sinó també que fou el llinatge que més va adherir a la dinastia dels Trastàmars (p. 213). En aquest sentit, ja a la primera part del llibre, Sobrequés i Callicó afirma que "la casa de Cardona hauria d'ésser l'única de les nissagues de l'antiga alta noblesa que superaria la profunda crisi econòmica i política que a finals de l'Edat Mitjana va abatre's damunt aquesta classe social" (p. 71).

Les fonts emprades per Sobrequés i Vidal són de tota mena, des dels autors que aleshores eren coneguts (Ramon d'Abadal, Ferran Soldevila, Rovira i Virgili, J. Miret i Sans, Miquel Coll Alentorn, Vicens Vives, Massó Torrents, Rubió i Lluch), fins a les obres publicades a la col·lecció Biografies catalanes de la Editorial Teide. A més, s'ha de destacar també les fonts primàries (*Llibre dels Fets*, *Crònica de Bernat Desclot*, Zurita, *Crònica de Ramon Muntaner*, *Crònica de Pere el Cerimoniós*, *Liber Feudorum Maior*, Pere Tomic) que van ser emprades a la preparació del llibre. S'ha de destacar que el llibre porta un apartat sobre les arbres genealògiques (cases comtals d'Urgell, Empúries i Ribagorça, els Cardona, els Cabrera i els Montcada), a més d'un índex onomàstic, eina que facilita per part del lector la recerca d'un personatge en concret.

La lectura del llibre ens porta a les diferents conclusions per part de l'autor. La consciència d'unitat territorial la qual era definida mitjançant el sentiment de que tots els comtats eren regits per dinasties d'un mateix tron i que la de Barcelona era la "primogènita i principal" (p. 41) és una de les conclusions. Un detall que ens crida l'atenció es refereix al rigor històric utilitzat per l'autor, per exemple, en determinar l'origen dels Rocabertí (p. 69). Altre informació és el reconeixement que alguns barons tenien per part dels reis, ja que a les cròniques reals apareixen contribuint amb les seves aportacions a les empreses guerreres (p. 124). A més, l'obra ens ofereix un coneixement general sobre la història del territori català des de la perspectiva dels barons catalans entre els segles x i xv.

Luciano José Vianna
Universitat Autònoma de Barcelona
lucianojvianna@hotmail.com